

İKLİM ADALETİNİN SAĞLANMASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN ROLÜ: R PROGRAMI İLE BİBLİYOMETRİK ANALİZ (THE ROLE OF SUSTAINABLE TOURISM IN ENSURING CLIMATE JUSTICE: BIBLIOMETRIC ANALYSIS WITH R PROGRAM)

Ayşe Selin DÜLGER^{1*} (orcid.org/ 0000-0001-8897-013X)

Gül GÜNEŞ² (orcid.org/ 0000-0002-5004-6504)

¹Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, Ankara, Türkiye

²Kapadokya Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Nevşehir, Türkiye

Özet

İklim değişikliğinin sebep olduğu sosyo-ekolojik eşitsizlikler ile mücadele konusunda çevresel, sosyal ve ekonomik boyutuyla sürdürülebilirlik yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Turizm faaliyetlerinin iklim değişikliğine sebep olmasından dolayı ise sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının benimsenmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu araştırma, 1996-2024 yılları arasında “(“climate justice” OR “environmental justice”) AND (“sustainable tourism” OR “sustainability in tourism”)” anahtar kelimeleri ile SCOPUS veri tabanı üzerinden arama yapılarak ulaşılan 1571 çalışmayı bibliyometrik analiz yöntemi ile inceleyerek “turizmde iklim adaleti” konusunda gerçekleştirilen çalışmaların mevcut durumunu ve tematik evrimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. R Studio programının Biblioshiny uzantısı kullanılarak gerçekleştirilen veri analizi sonucunda 1996-2024 yılları arasında yayınlanan bilimsel çalışmaların yıllık sayısı ve artışı, konu ile ilgili en çok yayın çıkaran ilk 10 dergi ve yayın sayısı, konu ile ilgili en çok yayın yapan yazar ve yayın sayısı, yazar-ülke-anahtar kelime ilişkisini gösteren üç alan grafiği, en sık tekrarlanan 50 anahtar kelimeyi gösteren kelime bulutu, yıllar içerisinde ön plana çıkan trend temalar ile temaların yıllar içerisindeki evrimi gibi bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre 2010 yılı sonrasında “iklim adaleti” kavramı belirgin bir şekilde ön plana çıkmıştır. Temalar yıllar içerisinde “ekoturizm” gibi teknik terimlerden “sosyal adalet” ve “büyüme karşıtlığı” gibi politik-ekolojik gibi temalara evrilmiştir. Son olarak, iklim adaleti ve sürdürülebilir turizm çalışmalarından toplumsal cinsiyet ve yerel katılım gibi kritik konular arka planda kalmıştır. Bu bağlamda, turizm araştırmalarında iklim adaleti konusu kapsamında “toplumsal cinsiyet ve yerel katılım” konuları literatürde önemli araştırma boşlukları olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Çevresel Adalet, İklim Adaleti, R Studio, Sürdürülebilir Turizm

Abstract

Sustainability approach with its environmental, social and economic dimensions comes to the forefront in combating socio-ecological inequalities caused by climate change. Since tourism activities cause climate change, the adoption of sustainable tourism approaches becomes even more important. This research aims to reveal the current status and thematic evolution of the studies on “climate justice in tourism” by examining 1571 studies accessed by searching the SCOPUS database with the keywords “(“climate justice” OR “environmental justice”) AND (“sustainable tourism” OR “sustainability in tourism” OR “tourism”)” between 1996-2024 through bibliometric analysis method. As a result of the data analysis carried out using the Biblioshiny extension of the R Studio program, findings such as the annual number and increase of scientific studies published between 1996 and 2024, the top 10 journals and the number of publications on the subject, the authors and the number of publications on the subject, three area graphs showing the author-country-keyword relationship, word cloud showing the 50 most frequently repeated keywords, trend themes that have come to the fore over the years and the evolution of themes over the years have been reached. According to the findings of the research, the concept of “climate justice” has come to the fore significantly after 2010. The themes have evolved over the years from technical terms such as “ecotourism” to political-ecological themes such as “social justice” and “anti-growth”. Finally, critical issues such as gender and local participation have taken a back seat in climate justice and sustainable tourism studies. In this context, “gender and local participation” issues within the context of climate justice in tourism research have been identified as important research gaps in the literature.

Keywords: Bibliometric Analysis, Environmental Justice, Climate Justice, R Studio, Sustainable Tourism

* Sorumlu yazar: ayse.dulger@hbv.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2025.555

Giriş

Küresel ölçekte en önemli krizlerden biri olan iklim değişikliği, nedenleri ve sonuçları itibariyle çok boyutlu sosyal, ekonomik ve siyasi eşitsizlikleri bünyesinde barındırmaktadır (İstanbul Planlama Ajansı, 2024: 3). Bu bağlamda, iklim adaleti; iklim değişikliğinin insanları nasıl farklı, eşitsiz ve orantısız bir şekilde etkilediği gibi konuları ele almanın yanı sıra ortaya çıkan adaletsizliklerin adil ve eşitlikçi yollarla düzeltilmesiyle de ilgilidir (Sultana, 2022). Turizm sektörü, bilinçsiz ve plansız gerçekleştirilen faaliyetler nedeniyle hem iklim değişikliğinin sebeplerinden biridir hem de iklim değişikliğinden en çok etkilenen sektörlerden biri olması sebebiyle iklim adaleti konusunda kritik bir role sahiptir. Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, yenilenemeyen kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını; yenilenebilir kaynakların ise (su, toprak, doğal ekosistemler vb.) ekolojik taşıma kapasitesi sınırları çerçevesinde kontrollü ve sürdürülebilir biçimde tüketilmesini esas almaktadır (Uğurlar, 2017: 121).

Bu araştırma, iklim adaletinin sağlanmasında sürdürülebilir turizmin rolünün ortaya konulması amacıyla literatürde yer alan mevcut çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle inceleyerek, trend temaları, tematik eğilimleri ve araştırma boşluklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırma, aşağıda yer alan sorulara yanıt aramaktadır:

- İklim adaleti ve sürdürülebilir turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda hangi trend konular ortaya çıkmıştır?
- İklim adaleti ve sürdürülebilir turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda tematik eğilimler zaman içerisinde nasıl bir evrim geçirmiştir?
- İklim adaleti ve sürdürülebilir turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda hangi yazarlar ön plana çıkmaktadır?
- İklim adaleti ve sürdürülebilir turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda yer veren hangi dergiler ön plana çıkmaktadır?
- İklim adaleti ve sürdürülebilir turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda en sık kullanılan anahtar kelimeler hangileridir?

Araştırma, iklim adaleti ve turizm alanındaki çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle nicel verilerle analiz ederek hem teorik açıdan araştırma boşluklarının ve eğilimlerin belirlenmesi hem de politika önerilerine katkı sunması açısından önem taşımaktadır. SCOPUS veri tabanından ilgili anahtar kelimelerin aranmasıyla elde edilen 1571 çalışmanın bibliyometrik analizinin yapılması sonucunda 1996-2024 yılları arasındaki yayınlarda yer alan kavramların kullanım sıklık frekansları, kümeleme haritaları ve temaların zaman içindeki değişimleri ortaya konmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Çevresel Adalet

Çevresel adalet kavramı, sanayileşme ve kalkınma sürecinin yol açtığı çevresel sorunların neden olduğu küresel eşitsizliklerin kaynağı ile bunların çözümüne yönelik yaklaşımları ele alan bir bakış açısı sunmaktadır (Kılıç ve Tok, 2014: 220). Bu kavram aynı zamanda dezavantajlı ve tarihsel olarak baskı altında olan toplulukların, sosyal statü, cinsiyet, sınıf, etnik kimlik ve engellilik durumu gibi faktörler üzerinden orantısız bir biçimde zarar görmelerini de incelemektedir (Scott, 2014).

Çevresel adalet hareketi, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'lerin başında, siyahi toplulukların yaşadıkları alanlara tehlikeli atıkların dökülmesine karşı düzenledikleri protestolara dayandırılmakla birlikte, kökleri 1960'lardaki sivil haklar hareketine kadar uzanmaktadır (Doğa Derneği, 2023: 5). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu taban hareketleri, etnik ve ırksal azınlıkların ve düşük gelirli nüfusun çevresel tehlikelere orantısız maruziyeti konusunda farkındalığın artmasını destekleyerek ABD Çevre Koruma Ajansı'nın (EPA) çevresel adaleti politika gündemine almasına yol açmıştır (OECD, 2024: 15).

Çevresel adalet çerçevesinin başlıca özellikleri aşağıda açıklanmaktadır (Bullard, 2001: 153-154):

- *Tüm bireylerin çevresel bozulmalardan korunma hakkına sahip olduğu ilkesine dayanmakla birlikte bu anlayış, 1964 tarihli Medeni Haklar Yasası, 1968 tarihli Adil Konut Yasası ve 1988'de güncellenen Seçim Hakkı düzenlemeleri gibi sosyal adalet odaklı yasal düzenlemelerle paralellik taşımaktadır.*
- *Çevresel adalet çerçevesi, temel strateji olarak zarar oluştuğundan sonra müdahale eden tedavi edici modeller yerine, zarar oluşmadan önce tehdidin ortadan kaldırılmasını hedefleyen önleyici bir halk sağlığı modelini*

benimseyerek çevresel risklere maruz kalan toplulukların, zararların nedenselliği tam olarak kanıtlanana dek beklemeye zorlanmaması gerektiği görüşüne dayanmaktadır.

Turizm alanında çevresel konuların incelenmesi, çok boyutlu ve disiplinler arası bir yaklaşımla çeşitli teorik ve güncel tartışma alanlarını kapsamakla birlikte çevresel adaletle doğrudan ilişkili dört temel araştırma eksenine çıkmaktadır (Lee ve Jamal, 2008: 50):

- *Politik ekoloji,*
- *Korunan alanlar ve ekoturizm,*
- *Yeni sömürgecilik ve post-kolonyalizm bağlamında geliştirilen bağımlılık eleştirileri,*
- *Yoksul yanlısı turizm yaklaşımları.*

Turizm destinasyonlarında çevresel adalet çerçevesinin benimsenmesi ise potansiyel çevresel adaletsizliklerin tespit edilmesi ve izlenmesini sağlayarak, çevresel maliyet ve faydaların adil bir biçimde dağıtılmasını ve karar alma süreçlerinde eşitlik ilkesine dayalı yöntemlerin benimsenmesini güvence altına almaktadır (Camargo, Lane ve Jamal, 2007: 74).

İklim Adaleti

İklim adaleti kavramı, çevresel adalet hareketinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Tatgın, 2019: 105). Ekolojik ve çevresel adalet ek olarak iklim adaleti, iklim değişikliğinin etkilerinin şiddeti arttıkça en savunmasız ve kendi başlarının çaresine bakamayacak durumda olanlarla ilgili kritik bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır (Jourdan ve Wertin, 2021).

İklim adaleti, iklim değişikliği konusunda tarihsel ve mevcut sera gazı emisyonlarının sorumluluğunun belirli ülkeler, endüstriler ve işletmeler gibi farklı aktörler arasında eşit olmayan bir şekilde dağıldığı gerçeğini kabul etmekte ve bu sorumluluğun adil bir şekilde paylaşılmasını savunmaktadır (The Travel Foundation, 2024: 2). Palmer ve Stevens'a (2019) göre, iklim değişikliği modern dönemin en büyük meydan krizlerinden biri olup, insanlık halen bu krizin yıkıcı etkileriyle yüzleşmeye devam etmektedir. İklim adaletini anlamak ve bu konuyla ilgili anlayış sağlamak için, iklim değişikliğinin ortaya çıkışına neden olan tarihsel, sosyal ve kurumsal ilişkileri incelemek gerekmektedir (Newell, Srivastava, Naess, Torres Contreras ve Price, 2021).

İklim adaleti yaklaşımı, sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğini yeşil teknolojilerin ölçeklendirilmesi ve transfer edilmesi ihtiyacı çerçevesinde ele almakta; iklim değişikliğinin etkilerinden doğan fayda ve yüklerin adil ve dengeli bir biçimde paylaşılmasını destekleyerek savunmasız grupların haklarının korunmasını temel ilke olarak benimsemektedir (Chandran, 2020). İklim adaleti, ekolojik tahribat ve iklim değişikliğinin etkilerinin toplumlar arasında eşit biçimde dağılmadığı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu krizin ekolojik ve ekonomik maliyetlerini farklı düzeylerde üstlendiği, ayrıca toplumsal cinsiyet, ırk/etnisite ve sınıf gibi değişkenler dikkate alındığında söz konusu eşitsizlik ve adaletsizliklerin daha da derinleştiği anlayışına dayanmaktadır (Ünsal, 2024: 112).

2015 yılında Paris'te düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 21. Taraflar Konferansı'nda kabul edilen Paris Anlaşması'nda, iklim değişikliğinin insan hakları perspektifinden ele alındığı ilgili madde aşağıda sunulmaktadır:

"Taraflar, iklim değişikliğini ele almak için harekete geçerken, insan hakları, sağlık hakkı, yerli halkların, yerel toplulukların, göçmenlerin, çocukların haklarına ilişkin yükümlülüklerine saygı duymalı, teşvik etmeli ve dikkate almalıdır. Engelliler ve savunmasız durumdaki insanlar ve gelişme hakkı ile cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi ve nesiller arası eşitliği tanınmalıdır."

Bu bağlamda, Paris Anlaşması engelliler, yoksullar ve kadınlar gibi dezavantajlı grupların iklim değişikliği ile mücadelede ve uyum politikalarının ortaya konmasında sadece kırılgan bir grup olarak değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

İklim Adaletinin Sağlanmasında Sürdürülebilir Turizmin Rolü

İklim değişikliği, iklim adaleti ve turizm arasındaki karmaşık etkileşimler, turizm bağlamında sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili çok yönlü zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, bütüncül bir yaklaşıma duyulan ihtiyaç giderek daha belirgin hale gelmektedir (Rastegar ve Becken, 2024: 1). İklim adaleti çağırısı, yalnızca turizm sektörünü değil, bireysel gezginleri de kapsayacak şekilde genişlemesi sebebiyle sürdürülebilir ve sorumlu turizmin teşvik edilmesi oldukça önemlidir (Travel and Tour World, 2024).

Kadınlar, yerel değerlerin ve yerel ekolojik bilginin uygulanabilir ekolojik haklara dönüştürülmesine yönelik küresel harekette önemli bir rol oynamalarına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin küresel ölçekte yaygın olması nedeniyle bu perspektifler çoğu zaman göz ardı edilmektedir (UN Women, 2023: 4). Ancak, tüm bu yapısal engellere karşın, kadınlar su ve toprak kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi konusunda öncü bir rol üstlenmeye devam etmekte ve çevresel adalet ile sosyal eşitlik temelli aktivizm hareketlerine liderlik etmektedir (UN Women, 2023: 4).

Uluslararası turizmdeki “büyüme ve aşırı turizm”, seyahatin çevresel maliyetleri ve etkileri genellikle önemsenmediği veya elde edilen gelirler adaletsiz bir şekilde dağıtıldığı için yoksul nüfuslar üzerinde çok daha büyük bir yük oluşturmaktadır (Jourdan ve Wertin, 2021: 200). İklim adaleti, turizm STK'larının savunuculuğu, adalet ve hakkaniyetin UNWTO gibi küresel oyuncuların dayattığı yukarıdan aşağıya (top down) müdahalelerle değil, tabandan gelen, aşağıdan yukarıya (bottom up) bir yaklaşımla sağlanabilmektedir (Higgins-Desbiolles, Whyte ve Tedmanson, 2013). “İklim adaleti” yalnızca iklim değişikliği ile ilgili sosyal eşitsizliklere değil, aynı zamanda “demokratik hesap verebilirlik, katılım, ekolojik sürdürülebilirlik ile sosyal adalet ilkelerine ve bunların iklim değişikliğine çözüm sağlama konusundaki birleşik yeteneklerine” de atıfta bulunmaktadır (Chatterton, Featherstone ve Routledge, 2013: 606).

Kadınlar ve özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde (LMICs) iklim değişikliğinin en yoğun etkilerinin hissedildiği bölgelerde yaşayan bireyler, çevresel bozulmaya en az katkıda bulunan gruplar olmalarına rağmen, çoğunlukla iklim yönetiminde karar alma ve güç sahibi olma süreçlerinden dışlanmaktadır (Wray, Veidis, Flores, Phillips ve Barry, 2023: 1088). İklim adaleti, iklim kriziyle mücadelede kaynakların, fonların ve finansmanın adil biçimde dağıtılmasını; ayrıca kadınlar, engelliler ve yoksullar gibi dezavantajlı grupların karar alma süreçlerine etkin katılımını da kapsamaktadır (Akkuş, 2021: 209). Dolayısıyla, iklim adaletinin sağlanmasında katılımcı yaklaşımların benimsenmesi oldukça önemlidir.

Yöntem

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırma tasarımı, veri toplama süreci, veri analizi, kapsam ve sınırlılıkları yer almaktadır.

Araştırma Tasarımı

Araştırma, “iklim adaleti” ve “sürdürülebilir turizm” kavramları arasındaki ilişkinin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Bibliyometrik analiz, herhangi bir konu ile ilgili bilimsel üretimin niceliksel değerlendirmesini sağlayarak alandaki trendleri, iş birliklerini ve araştırma boşluklarını ortaya koyan önemli bir yöntemdir (Zupic ve Čater, 2015). Bu araştırma kapsamında “SCOPUS” veri tabanının seçilmesinin sebebi SCOPUS'un çok farklı alanlardan çalışmaları kapsamı ve yüksek kaliteli dergileri indekslemesidir (Singh, Singh, Karmakar, Leta ve Mayr, 2021). Buna ek olarak, Scopus, Elsevier tarafından geliştirilen ve tam metin bağlantıları içeren bir özetleme ve indeksleme veri tabanı olup geliştiricileri, atıf doğruluğunun en son teknolojiler kullanılarak sağlandığını, atıfta bulunan referansların ve makalelerin yaklaşık %99'unun tam olarak eşleştiğini ileri sürmektedir (Burnham, 2006: 1). Bu doğrultuda, Scopus veri tabanı en ilgili ve güvenilir bilimsel dergileri içermesi (Ferjanic Hodak ve Krajnovic, 2020: 411) ve kapsamlı bir içerik sunarak evreni temsil etme gücünü artırması nedeniyle de bu çalışmada tercih edilmiştir. Veri analizi için R Studio programının Biblioshiny uzantısından yararlanılmıştır. Bu yazılım, kapsamlı bibliyometrik analizler sunması nedeniyle tercih edilmiştir (Aria ve Cuccurullo, 2017).

Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında 4 Şubat 2025 tarihinde, SCOPUS veri tabanı kullanılarak ("climate justice" OR "environmental justice") AND ("sustainable tourism" OR "sustainability in tourism") anahtar kelimeleri ile tarama yapılmış ve 1.571 çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırmanın kapsamlı olması için anahtar kelime tarama aşamasında “tüm alanlar” tercih edilmiş ve bununla birlikte tarih aralığı, dil, ülke ve yayın türü gibi herhangi bir sınırlama yapılmamıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan çalışmalar ağırlıklı olarak bilimsel makalelerden (1035'i) oluşmaktadır. Geriye kalan diğer çalışmalar ise kitap bölümü 2023, kitap 148, bildiri 21 vs. şeklinde sıralanmaktadır. Veri toplama sürecinde herhangi bir dil sınırı konulmamıştır ve ortaya çıkan araştırmaların 1546'sı İngilizce olarak hazırlanmıştır. *Bu araştırma kapsamında kullanılan verilerin, açık erişimli bilimsel yayınların yer aldığı SCOPUS veri tabanı üzerinden elde edilmesi, insan ya da hayvan denekleriyle doğrudan ilişki içermeyen bir araştırma olması sebebiyle etik kurul izni alınmamıştır.*

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında SCOPUS veri tabanı üzerinden elde edilen veriler, R Studio programının Biblioshiny uzantısı kullanılarak analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda, “1996-2024 yılları arasında yayınlanan bilimsel çalışmaların yıllık sayısı ve artışı, konu ile ilgili en çok yayın çıkaran ilk 10 dergi ve yayın sayısı, konu ile ilgili en çok yayın yapan yazar ve yayın sayısı, yazar-ülke-anahtar kelime ilişkisini gösteren üç alan grafiği, en sık tekrarlanan 50 anahtar kelimeyi gösteren kelime bulutu, yıllar içerisinde ön plana çıkan trend temalar ile temaların yıllar içerisindeki evrimi” gibi bulgulara ulaşılmıştır. Analiz sürecinde, yayın sayıları, atıf analizleri, anahtar kelime frekansları, yazar iş birliği ağları ve tematik haritalar gibi çeşitli bibliyometrik göstergeler, araştırma alanının yapısını ve gelişimini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011). Analiz sonucu elde çıktılar Bulgular bölümünde yer almaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın veri toplama süreci, sadece SCOPUS veri tabanı ile sınırlandırılmıştır. Buna ek olarak, anahtar kelime tarama aşamasında “tüm alanlar” tercih edilmesi, tarih aralığı, dil, ülke ve yayın türü gibi herhangi bir sınırlama yapılmaması araştırmanın kapsamlı olmasını sağlamaktadır.

Bulgular

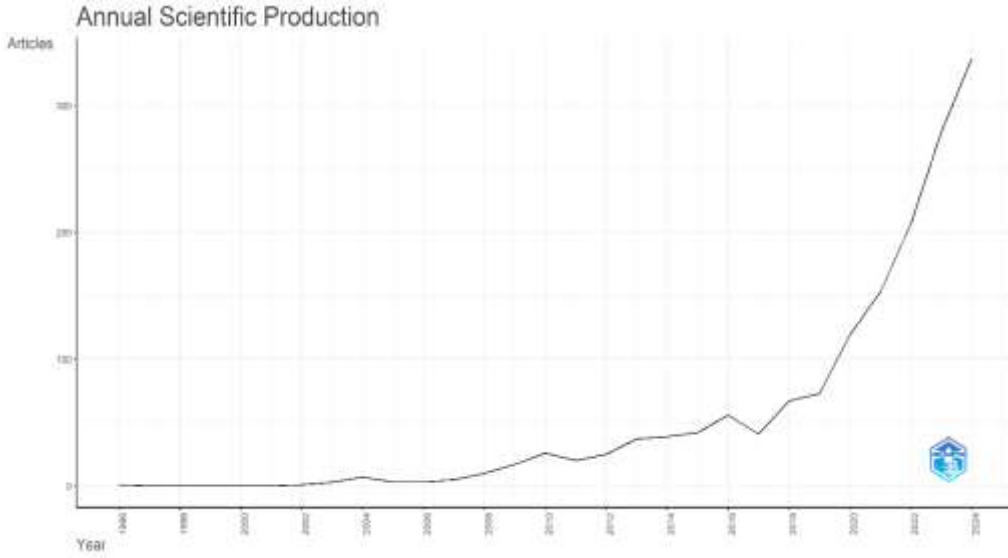
Araştırmanın “Bulgular” bölümünde “Çalışmalara İlişkin Genel Bilgilerin Yer Aldığı Panel, Yıllık Bilimsel Yayın Üretimini Gösteren Grafik, Konu ile İlgili En Çok Yayın Yapan İlk 10 Derginin Yıllar İçindeki Makale Sayısına İlişkin Balon Grafiği, Konu ile İlgili En Çok Yayın Yapan İlk 10 Yazarın Yıllar İçindeki Makale Sayısına İlişkin Balon Grafiği, Yazarlar (AU), Yazarların Ülkeleri (AU_CO) ve Çalıştıkları Anahtar Kavramlar (DE) Arasındaki İlişkileri Gösteren Üçlü Alan Grafiği, Anahtar Kelimelere İlişkin Kelime Bulutu, Trend Konulara İlişkin Balon Grafiği, Temaların Yıllar İçindeki Değişimi ve Gelişimine İlişkin Görsel” yer almaktadır.

Şekil 1. Çalışmalara İlişkin Genel Bilgilerin Yer Aldığı Panel

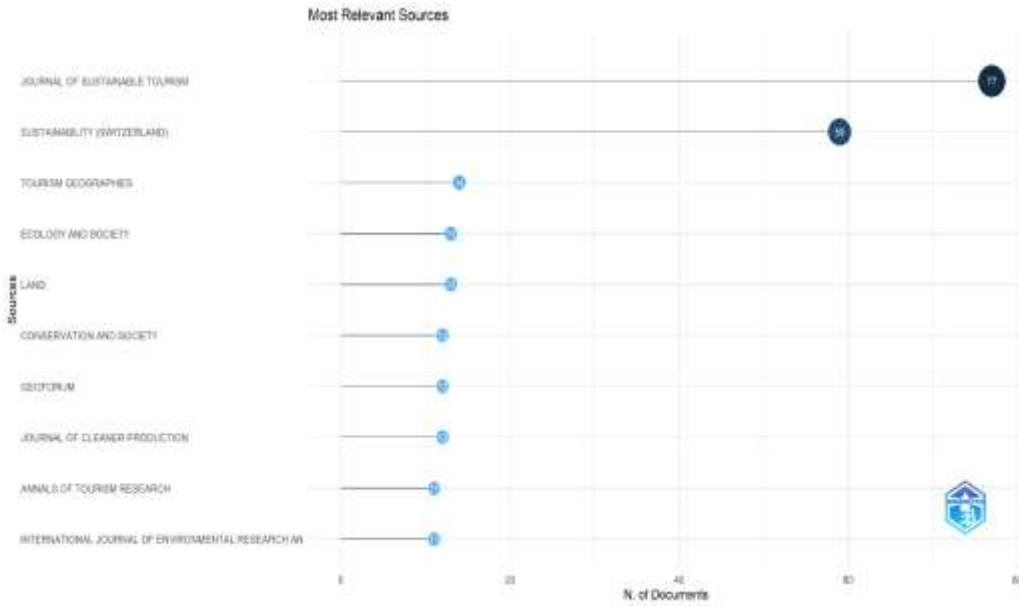
Şekil 1’de analiz edilen 1571 yayına ilişkin temel bibliyometrik veriler yer almaktadır. Panel incelendiğinde, anahtar kelimeler ile ilgili ortaya çıkan 1571 çalışmanın yıllık büyüme oranının %23,1, dokümanların yaş ortalamasının 4,88 ve doküman başına düşen ortalama atıf sayısının 22,69 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen tüm çalışmaların toplam referans sayısı 150230’dur. Bunlara ek olarak, 354’ü tek yazarlı makalede olmak üzere toplam 4274 yazar bu araştırmalarda yer almaktadır. Çalışmaların içeriği incelendiğinde ise yazar anahtar kelimeleri 4320, çalışma başına düşen ortak yazar sayısı 3,13 ve uluslararası ortak yazar oranı ise %31,44 olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2. Yıllık Bilimsel Yayın Üretimini Gösteren Grafik

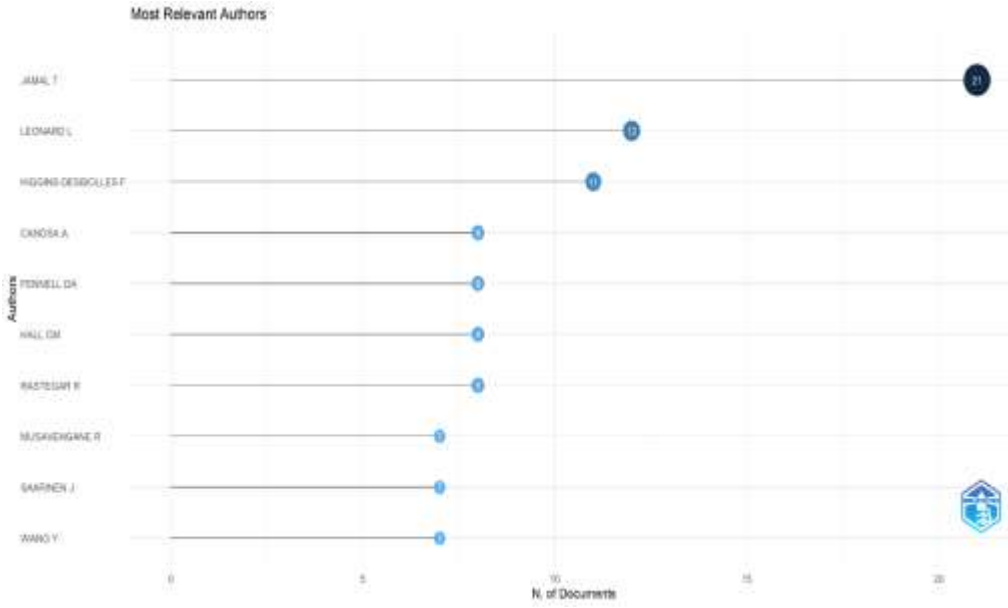
Şekil 2’de, 1996–2024 yılları arasında "sürdürülebilir turizm" ve "iklim adaleti" anahtar kelimelerinin birlikte kullanıldığı bilimsel yayınların üretimine ilişkin niceliksel veriler yer almaktadır. Şekil 2’de yer alan verilere göre 2000’li yılların başında konu ile ilgili oldukça sınırlı sayıda üretim görülürken, 2015 yılı sonrasında belirgin bir artış eğilimi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 2020 yılı itibarıyla ise yayın sayısında önemli ölçüde bir artış gözlemlenmektedir. Yıllar içerisinde gözlemlenen bu eğilim, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik konularının küresel ölçekte artan önemine ve iklim adaletinin sağlanmasında sürdürülebilir turizmin aracı potansiyeline duyulan bilimsel ilginin arttığını göstermektedir.

Şekil 3. Konu ile İlgili En Çok Yayının Yer Aldığı İlk 10 Derginin Yıllar İçindeki Makale Sayısına İlişkin Balon Grafiği

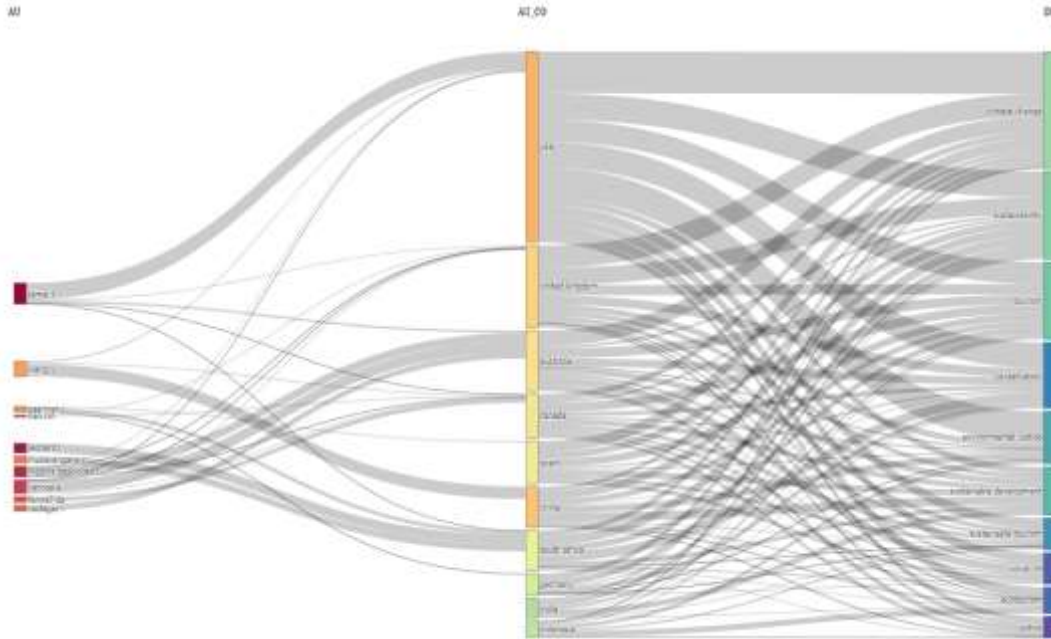
Şekil 3, konuyla ilgili en çok yayının yer aldığı akademik dergilerin yıllar içindeki makale sayısını göstermektedir. Şekil 3’e göre, Journal of Sustainable Tourism (77 yayın) ve Sustainability (Switzerland) (59 yayın) konu ile ilgili en çok yayının yer aldığı iki dergidir. Bu iki dergiyi, “Tourism Geographies, Ecology and Society ve Land” gibi çevre, sürdürülebilirlik ve coğrafya eksenli dergiler takip etmektedir. Araştırma sonucu elde edilen bu bulgu, sürdürülebilir turizmin multidisipliner yapısını ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak, “Journal of Cleaner Production” gibi çevre dostu üretim ve tüketim süreçlerine odaklanan bir derginin bu alanda öne çıkması, turizmin yalnızca sosyo-kültürel etkilerinin değil aynı zamanda çevresel etkilerinin de araştırmaların odak noktası olduğunu göstermektedir.

Şekil 4. Konu ile İlgili En Çok Yayın Yapan İlk 10 Yazarın Yıllar İçindeki Makale Sayısına İlişkin Balon Grafiği

Şekil 4’ e göre, konu ile ilgili en çok yayın yapan yazar sıralamasında T. Jamal isimli yazar 21 yayın ile birinci sırada yer alırken onu L. Leonard, F. Higgins-Desbiolles ve A. Canosa gibi yazarlar takip etmektedir.

Şekil 5. Yazarlar (AU), Yazarların Ülkeleri (AU_CO) ve Kullandıkları Anahtar Kelimeler (DE) Arasındaki İlişkileri Gösteren Üçlü Alan Grafiği

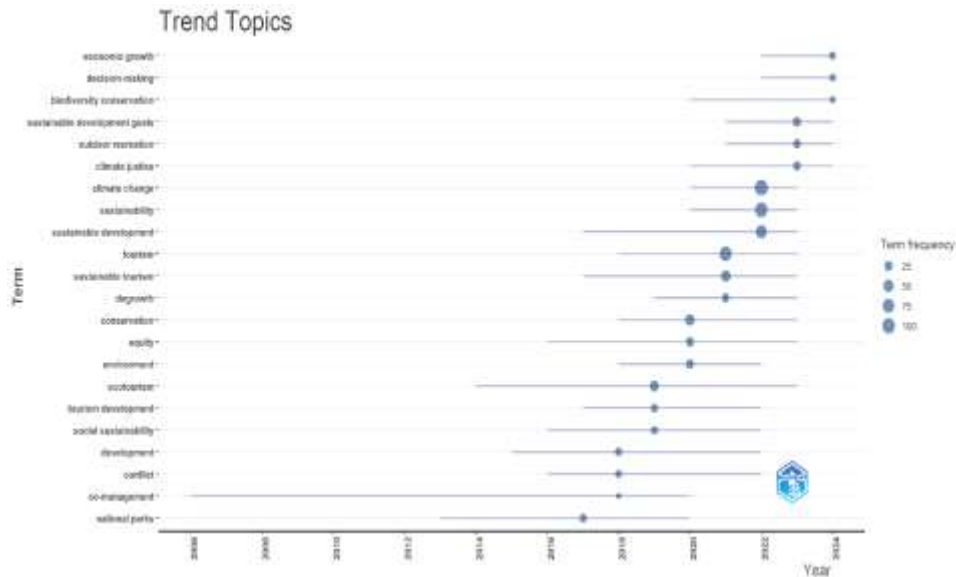
Şekil 5’te yer alan üçlü alan grafiği, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerin konu ile ilgili ön plana çıkan akademik üretim merkezleri olduğunu göstermektedir. Anahtar kelimelere bakıldığında ise çalışmaların büyük çoğunluğunun “climate change (iklim değişikliği), sustainability (sürdürülebilirlik), tourism (turizm), conservation (koruma) ve environmental justice (çevresel adalet)” gibi anahtar kavramlar etrafında şekillendiği görülmektedir. Veri analizi sonucu elde edilen bu bulgu, sürdürülebilir turizm alanındaki çalışmaların sürdürülebilirliğin sadece ekonomik ve kültürel boyutuyla sınırlı kalmayıp, iklim adaleti ve sosyal eşitlik gibi daha geniş kapsamlı etik ve konularını da kapsadığını göstermektedir.

Şekil 6. Anahtar Kelimelere İlişkin Kelime Bulutu

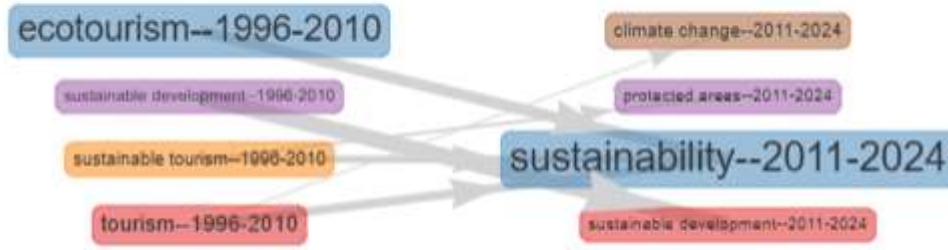
Şekil 6’da gösterilen kelime bulutunda, konu ile ilgili gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda en sık kullanılan ilk 50 kelimeye yer verilmiştir. Kelime bulutuna göre “climate change”, “sustainability”, “tourism”, “sustainable development”, “environmental justice” ve “ecotourism” gibi kavramların sıklıkla kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Şekil 6’da yer alan “COVID-19”, “degrowth”, “equity” ve “participation” gibi yeni temaların öne çıkması ise sürdürülebilir turizmin klasik ekonomik kalkınma paradigmalarından uzaklaşarak sosyal adalet gibi konulara yöneldiğini göstermektedir.

Şekil 7. Trend Konulara İlişkin Balon Grafiği

Şekil 7, yıllar içerisinde hangi kavramların hangi yıl aralığında ön plana çıktığını göstermektedir. 2010 yılı öncesinde “ecotourism”, “conflict” ve “national parks” gibi doğrudan koruma odaklı temalar ön plana çıkarken, 2015 yılı sonrasında “climate justice”, “degrowth”, “equity” ve “sustainable governance” gibi daha sosyal içerikli kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Şekil 8. Temaların Yıllar İçerisindeki Değişimi ve Gelişimine İlişkin Görsel

Şekil 8,

konu ile ilgili ön plana çıkan temaların yıllar içerisindeki gelişimi ve değişimini göstermektedir. 1996–2010 yılları arasında; “ecotourism”, “sustainable tourism” ve “tourism” gibi daha sektörel temalar ön plana çıkarken, bu temaların yerini 2011–2024 yılları arasında; “climate change”, “protected areas” ve “sustainability” gibi temalar almıştır.

Tartışma

Kavramsal çerçevede belirtildiği üzere, çevresel adalet hareketi tarihsel süreç içerisinde dezavantajlı grupların çevresel risklere orantısız bir şekilde maruz kaldığını ele alırken (Bullard, 2001; Doğa Derneği, 2023), bibliyometrik analiz sonucunda elde edilen bulgular ise 2010 yılı sonrasında "iklim adaleti" teriminin belirgin bir şekilde akademik çalışmalarda yer bulduğunu göstermektedir. 2016 yılı itibariyle “iklim adaleti” kavramının yükselişi, Paris Anlaşması sonrasında iklim değişikliğinin sosyal eşitsizliklerle bağlantısının ön plana çıktığı sonucunu desteklemektedir (Kaya, 2017).

Mevcut literatür, iklim adaletinin "kırılgan grupların korunması" gibi ilkelere odaklanırken (Chandran, 2020), veri analizi sonucu elde edilen bulgular bu ilkelerin turizm araştırmalarında giderek daha fazla yer aldığını göstermektedir. Lee ve Jamal (2008), turizm araştırmalarının çevresel adalet ile ilişkili olarak politik ekoloji, korunan alanlar ve post-kolonyal eleştiriler gibi çeşitli eksenlerde şekillendiğini belirtmektedir. Bibliyometrik analiz sonucu elde edilen bulgular da bu çeşitliliği doğrulamakta, özellikle "korunan alanlar", "ekoturizm" ve "milli parklar" gibi terimlerin 2011-2024 yılları arasında akademik çalışmalarda daha da ön plana çıktığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ancak, bibliyometrik analiz sonucu elde edilen bulgular, mevcut çalışmalarda "yeni sömürgecilik ve post kolonyalizm" kavramlarına çok fazla yer verilmediğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, bu kavramlar ile ilgili araştırma boşluğu olduğuna işaret edebilmektedir.

Kavramsal çerçevede yer alan bazı kaynaklar (UN Women, 2023) iklim adaleti konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve bu bağlamda yerel bilginin önemini vurgulamaktadır. Ancak bibliyometrik analiz sonucu elde edilen bulgulara göre, "toplumsal cinsiyet", "yerel bilgi" veya "yerel katılım" gibi terimlerin ön plana çıkmaması, mevcut literatürde bu konuların yeterince ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Literatürdeki bu araştırma boşluğu, iklim adaleti ve turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda “toplumsal cinsiyet” konusunun göz ardı edildiğini göstermektedir. Buna ek olarak, Higgins-Desbiolles, Whyte ve Tedmanson (2013)'in savunduğu "aşağıdan yukarıya (bottom-up)" yaklaşımının bulgulara ön plana çıkmaması, turizm politikalarında “yerel katılım” boyutunun zayıf kaldığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Son olarak, kavramsal çerçevede, Rastegar ve Becken (2024), turizmin iklim adaleti kapsamında politik-ekolojik bir perspektifle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bibliyometrik analiz sonucu elde edilen bulgular ise 2010 yılı ve sonrasında "büyüme karşıtlığı (degrowth)" ve "ekolojik sürdürülebilirlik" gibi kavramların artmasını, turizm araştırmalarının ekonomik büyüme paradigmasından uzaklaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkarmaktadır. "İklim değişikliği" ve "sürdürülebilir turizm" kavramlarının çalışmalarda birlikte kullanılması, turizm araştırmalarında “karbon ayak izi ve uyum stratejileri” konusunda akademik ilginin artmasını göstermektedir. Buna ek olarak, analiz sonucunda ortaya çıkan tematik evrim görseli, 2015 yılında kabul edilen Paris Anlaşması'nın iklim değişikliği odaklı küresel politikaları şekillendirmesi ve 2020 sonrasında COVID-19 pandemisinin sürdürülebilirlik temalarının önemini artırmasıyla birlikte, turizm araştırmalarında da dikkate değer bir yönelim değişimini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Öneriler

İklim adaletinin sağlanmasında sürdürülebilir turizmin önemini ve konu kapsamında ön plana çıkan temaları ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen araştırmada konu ile ilgili ilk çalışmanın 1996 yılında yayınlandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. R Studio programının Biblioshiny uzantısı kullanılarak gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular “iklim adaleti” kavramının 2010 yılı ve sonrası dönemde ön plana çıktığını göstermektedir.

Bibliyometrik sonucu elde edilen bulgular, turizm araştırmalarında disiplinler arası çalışmaların yaygınlaştığını, çevre bilimleri, ekonomi, turizm ve sosyoloji alanlarında ortak yayınlar üretildiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bütüncül yaklaşıma karşın, özellikle “toplumsal cinsiyet, yerel bilgi ve toplum katılımı” gibi önemli temaların literatürde ön plana çıkmaması turizm alanındaki iklim adaleti çalışmalarında önemli bir araştırma boşluğu olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Araştırmının bulguları ışığında sürdürülebilir turizm politikalarının düzenlenmesi sürecinde, kadınlar ve kırsalda yaşayan yerel halkın iklim adaleti uygulamalarına dahil edilmesi hem teorik hem de uygulama açısından önem taşımaktadır. Bu sayede, hem küresel boyutta iklim adaleti tartışmalarına hem de yerelden küresele uzanan çok katmanlı bir adalet ağı oluşturulmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

Araştırma sonucunda hem gelecek araştırmalara hem de turizm sektörüne yönelik teorik ve pratik öneriler sunulmaktadır:

- **“Yerel Katılım” odaklı araştırmalara öncelik verilmelidir:** Turizm faaliyetleri gerçekleştirilirken yerel halkın bilgi ve deneyimlerinden yararlanılarak katılımcı odaklı yaklaşımlar benimsenmelidir. Özellikle iklim değişikliğine karşı daha kırılgan olan toplumlar belirlenerek yönetsel süreçlerde o toplumların temsili artırılmalıdır.
- **“Toplumsal Cinsiyet” Konusu Entegre Edilmelidir:** İklim adaletinin sağlanması için önemli konulardan biri olan toplumsal cinsiyet konusu hem bilimsel çalışmalara hem de yönetsel süreçlere entegre edilmelidir.
- **Politik-Ekolojik Yaklaşımlar Yaygınlaştırılmalıdır:** Sürdürülebilir turizm politikaları, sadece çevresel boyutuyla değil sosyal eşitlik, demokratik yönetim ve ekolojik haklar çerçevesinde ele alınarak “iklim adaleti temelli” planlama araçları geliştirilmelidir.
- **Sorumlu Turizm İlkeleri Benimsenmelidir:** Bireysel anlamda çevresel, ekonomik ve sosyal kaynakların adil dağılımı ile etik konusunu vurgulayan sorumlu turizm yaklaşımı daha fazla benimsenmeli ve iklim adaleti çalışmalarına entegre edilmelidir.
- **Veri Tabanları Genişletilmelidir:** Bu araştırmada sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan SCOPUS veri tabanı tercih edilmiş olsa da gelecek araştırmalarda farklı veri tabanlarının taranması araştırmaların kapsamını genişletecektir.

Sonuç olarak, bu araştırma “iklim adaleti” ve “sürdürülebilir turizm” kavramlarının birlikte ele alındığı bilimsel çalışmaların yıllar içerisindeki gelişimini ve tematik eğilimleri ortaya koyarak alandaki araştırma boşluklarını görünür kılmaktadır. Araştırmanın veri analizi sonucu elde edilen bulgular, 2010 yılı sonrasında iklim adaleti konusuna yönelik akademik ilginin arttığını bununla birlikte toplumsal cinsiyet, yerel bilgi ve yerel katılım önemli konuların arka planda kaldığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, gelecek araştırmalarda farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet ve katılımcı odaklı yaklaşımlar benimsenmelidir.

Kaynakça

- Akkuş, A. (2021). Küresel Güney bağlamında iklim etiği ve iklim adaleti uygulamaları. *Cappadocia Journal of Area Studies*, 3(2), 200-215.
- Aria, M., and Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of informetrics*, 11(4), 959-975.
- Bullard, R. D. (2001). Environmental justice in the 21st century: Race still matters. *Phylon* (1960-), 49(3/4), 151-171.
- Burnham, J. F. (2006). Scopus database: a review. *Biomedical digital libraries*, 3(1), 1.
- Camargo, B., Lane, K., and Jamal, T. (2007, January). Environmental justice and sustainable tourism: The missing cultural link. In *The George Wright Forum* (Vol. 24, No. 3, pp. 70-80). George Wright Society.

- Chandran, R. (2020). Concept of Climate Justice. Available at SSRN 3686721.
- Chatterton, P., Featherstone, D., and Routledge, P. (2013). Articulating climate justice in Copenhagen: Antagonism, the commons, and solidarity. *Antipode*, 45(3), 602-620.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., and Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402.
- Doğa Derneği. (2023). *İklim adaleti: Doğa hakkı savunucuları için iklim adaletine giriş el kitabı*. <https://dogadernegi.org/wp-content/uploads/2023/11/iklim-adaleti-kitap-1.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- Ferjanić Hodak, D., and Krajinović, V. (2020). Examining recent research in the field of sharing economy in tourism: Bibliometric and content analysis. *Tourism: an international interdisciplinary journal*, 68(4), 402-414.
- Higgins-Desbiolles, F., Whyte, K. P., and Tedmanson, D. J. (2013). *Tourism and environmental justice* (Doctoral dissertation, Sagamore).
- İstanbul Planlama Ajansı. (2024, Ağustos). *İklim krizini dezavantajlı gruplar üzerinden okumak: Türkiye ve İstanbul'da iklim adaletine yönelik bir değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Planlama Ajansı.
- Jourdan, D., and Wertin, J. (2021). Intergenerational rights to a sustainable future: Insights for climate justice and tourism. In *Justice and Tourism* (pp. 194-203). Routledge.
- Kaya, Y. (2017). Paris anlaşmasını iklim adaleti perspektifinden değerlendirmek. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(54), 87-106.
- Kılıç, S., ve Tok, N. (2014). Geleneksel adalet anlayışlarından çevresel adalet anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3).
- Lee, S., ve Jamal, T. (2008). Environmental justice and environmental equity in tourism: Missing links to sustainability. *Journal of Ecotourism*, 7(1), 44-67.
- Newell, P., Srivastava, S., Naess, L. O., Torres Contreras, G. A., ve Price, R. (2021). Toward transformative climate justice: An emerging research agenda. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 12(6), e733.
- OECD (2024). *Environmental justice: Context, challenges and national approaches*. https://www.oecd.org/en/publications/environmental-justice_57616eb4-en.html (Erişim Tarihi: 07.02.2024).
- Palmer, T., and Stevens, B. (2019). The scientific challenge of understanding and estimating climate change. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(49), 24390-24395.
- Rastegar, R., and Becken, S. (2024). Embedding justice into climate policy and practice relevant to tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-18.
- Singh, V. K., Singh, P., Karmakar, M., Leta, J., and Mayr, P. (2021). The journal coverage of Web of Science, Scopus and Dimensions: A comparative analysis. *Scientometrics*, 126, 5113-5142.
- Scott, D. N. (2014). *What is Environmental Justice?*. Osgoode Legal Studies Research Paper Series. 4(72).
- Sultana, F. (2022). Critical climate justice. *The Geographical Journal*, 188(1), 118-124.
- Tatgın, E. (2019). İklim adaleti kapsamında toplumsal cinsiyet tartışması. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 104-118.
- The Travel Foundation. (2024). *Climate justice in tourism: Executive summary*. <https://www.thetravelfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2024/07/Climate Justice Tourism Exec Summary v4.pdf> (Erişim Tarihi: 31.01.2025).
- Travel and Tour World. (2024). *İklim adaleti artık sürdürülebilir turizmin önemli bir direği*. <https://www.travelandtourworld.com.tr/haber/gore/iklim-adaleti-artuk-surdurulebilir-turizmin-onemli-bir-diregi/> (Erişim Tarihi: 23.03.2025).

- Uğurlar, A. (2017). Turizmde sürdürülebilirlik: Bir ölçülebilirlik aracı olarak göstergelerin önemi. *İdealkent*, 8(21), 118-140.
- UN Women. (2023). *Data-driven insights: The effects of climate change on gender and development*. [https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/data-driven insight the effects of climate change on gender development.pdf](https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/data-driven%20insight%20the%20effects%20of%20climate%20change%20on%20gender%20development.pdf) (Erişim Tarihi: 14.01.2025).
- UNFCCC (2015). Paris Agreement. https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf (Erişim:21.07.2024),
- Ünsal, R. B. (2024). İklim Değişikliği ile Mücadelede Paris Anlaşması ve İklim Adaleti. *Ekonomi Yönetim Politika*, 2(2), 112-126.
- Wray, B., Veidis, E. M., Flores, E. C., Phillips, A. A., Alani, O., and Barry, M. (2023). Perspektif Parçası İklim Liderliğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Eylem Çağrısı. *Am. J. Trop. Med. Hyg*, 108(6), 1088-1092.
- Zupic, I., and Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational research methods*, 18(3), 429-472.